

YO‘L HARAKATINI KOMPLEKS REJALASHTIRISH

Suyarov Nurali Jovli o‘g‘li.

nuralisuyarov19@gmail.com

Toshkent Davlat Transport Universiteti

Alimov Ilyosjon Orif o‘g‘li

Ilyosjonalimov96@gmail.com

Toshkent Davlat Transport Universiteti

Annotatsiya: Maqolada avtomobil yo‘llarida yuzaga kelgan muamolarning ekologiyaga tasiri hamda yo‘l-transport tizimining samaradorligi va xavfsizligini hisobga olgan holda atrof muhitga salbiy ta‘sirini kamaytirish masalasi ko‘rib chiqildi. Yo‘l-transport tizimlarini tashkil etishda va transport harakati xavfsizligini ta‘minlash bo‘yicha chora-tadbirlarni ishlab chiqishda atrof-muhitga salbiy ta‘sirni kamaytirishning mavjud muammolari va usullari tahlil qilindi.

Kalit so‘zlar: Avtomobil yo‘llari, zararli moddalar, transport oqimlari, transport infratuzilmasi, avtomobil yo‘llarini rekonstruksiya qilish, davlat yo‘l siyosati, yo‘l-transport kompleksi, ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish.

Yo‘l harakatini kompleks rejalashtirish (YHKR)-bu transport oqimlarini aholi punktlari yo‘llari va ko‘chalari bo‘ylab optimal ravishda taqsimlash imkonini beradigan muhandislik-rejalashtirish va tashkiliy tartibga solish tadbirlari majmui.

Fanning maqsadi-yo‘l harakatini kompleks, rejalashtirish, avtomobili yo‘llari, ko‘cha-yo‘l tarmog‘ining o‘tkazish qobiliyatini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar dasturini ishlab chiqish, magistrallarining transport ehtiyojlarining o‘zgarishini hisobga olgan holda, favqulodda vaziyatlarning oldini olish.

Yo‘l harakatini kompleks rejalashtirish uchun quyidagilar asos bo‘ladi:

1. “Yo‘l harakati to‘g‘risida” 2024-yil 19 yanvardagi 900-O‘RQ-sonli qonuni;

2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 12-apreldagi “Yo‘l harakati qoidalarini tasdiqlash to‘g‘risidagi 172-son qarori bilan yangi tahrirdagi “Yo‘l harakati qoidalari”;

2. O‘zbekiston Respublikasining 2022-yil 22-fevraldagi shaharsozlik kodeksi;

3. O‘zbekiston Respublikasi hududidagi “avtomobil yo‘llarida xavfsizlikni ta‘minlash va tashkil etish chora-tadbirlari” to‘g‘risidagi qarori;

Yo‘l harakatini kompleks rejalashtirishning asosiy vazifalari:

1) yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlash;

2) transport vositalari va piyodalarning yo‘l harakati sharoitlarini tartibga solish va takomillashtirish;

- 3) transport vositalari va piyodalarning prognoz qilinadigan oqimini o‘tkazib yuborishni tashkil etish;
- 4) yo‘llarning o‘tkazuvchanligini oshirish va ulardan foydalanish samaradorligi;
- 5) turli funktsional maqsadlar uchun yangi yoki rekonstruksiya qilingan kapital qurilish ob’ektlariga transport xizmatlarini tashkil etish;
- 6) transport vositalari va piyodalar harakati mavjud bo‘lganda iqtisodiy yo‘qotishlarni kamaytirish;
- 7) avtomobil transportining atrof-muhitga salbiy ta’sirini kamaytirish.

Yo‘l harakatini kompleks rejalashtirish bo‘yicha mavjud vaziyatning tavsifi.

Transport infratuzilmasi zonasi (avtomobil, temir yo‘l, Daryo, dengiz, havo va quvur transporti) joylashtirilgan inshootlar va kommunikatsiyalarning turi va parametrlariga, shuningdek, ularning atrof-muhitiga zararli ta’sirini oldini olish choralarini hisobga olgan holda tegishli hududlardan foydalanishga cheklovlar.

Ushbu yo‘llarning yo‘l chetidagi qismida tashkilotlar bilan kelishilgan holda yo‘l chetidagi xizmat ko‘rsatish obyektlarini joylashtirish nazarda tutilgan, avtomobil yo‘llarini boshqarish. Mehmonxonalar, kafelar, yengil va yuk transportiga texnik xizmat ko‘rsatish stantsiyalari, to‘xtash joylari va boshqalarni qatnov qismidan uzoq masofada qurish tavsiya etiladi.

Avtomobil yo‘llari kesishmalarida turli darajadagi transport kesishmalarini qurish rejalash maqsadga muvofiqdir.

Avtomobil yo‘llari mavjud transport sxemasi ko‘chalar va yo‘llarning muntazam tarmog‘i bilan ifodalanadi. Ko‘cha-yo‘l tarmog‘i uzluksiz tizim shaklida rivojlandi, lekin ko‘pincha ko‘chalar va yo‘llarning funktsional maqsadi, transport, velosiped va piyodalar harakatining intensivligi, hududning me’moriy va rejalashtirish tashkiloti va rivojlanish xususiyatini hisobga olgan holda yo‘l harakatini kompleks rejalashtirish maqsadga muvofiqdir.

Avtomobil yo‘llarining bosh reja transportning yagona tizimini va ko‘cha-yo‘l tarmog‘ini yaratishni nazarda tutadi aholi punktining va unga tutash hududning barcha funktsional zonalar, tashqi transport obyektlari va avtomobil yo‘llari bilan qulay, tezkor va xavfsiz aloqalarni ta’minlaydigan rejalashtirish tuzilmasini ishlab chiqish uta muhimdir.

Yo‘l harakatini tashkil etish sohasidagi davlat siyosatining maqsadi samarali va sifatli bo‘lishi hisobiga aholining hayot sifati va iqtisodiyotga xizmat ko‘rsatishning yuqori standartlariga erishishdir ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik xarajatlarning barcha turlarini bir vaqtning o‘zida minimallashtirish sharti bilan transport talabi. Yo‘l harakatini tashkil etish va hududiy transport tizimlarini rivojlantirish sohasidagi davlat tomonidan tartibga solishning maqsadi ishonchli va xavfsiz bo‘lishini ta’minlash uchun huquqiy, iqtisodiy va texnik sharoitlarni yaratishdir.

Yo‘l harakatini tashkil etish sohasidagi davlat siyosati quyidagi yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi:

- hududiy va hududiy-transportni rejalashtirishni takomillashtirish;
- ko‘cha-yo‘l tarmoqlarini rivojlantirish;
- jamoat yo‘lovchi transportini modernizatsiya qilish;
- avtoturargohni tashkil etish;
- avtotransport harakatini boshqarishda ustuvorliklarni joriy etish;
- yo‘l harakatini tashkil etishning muhandislik vositalari va usullarini takomillashtirish;
- yuk avtomobil transportining ishlashini optimallashtirish;
- aholining transport xatti-harakatlarining yangi stereotiplarini shakllantirish;
- aholining transport talabini va davlat uchun jamoat transport xarajatlarini kamaytiradigan turli xil mehnat faoliyatini tashkil etishning zamonaviy shakllarini rag‘batlantirish.

Yo‘l harakatini tashkil etish sohasidagi ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishda etakchi rol “yo‘l harakati xavfsizligi to‘g‘risida” 2024-yil 19 yanvardagi 900-O‘RQ-sonli qonuniga tegishli.

“Yo‘l harakatini tashkil etish” tushunchasini yo‘l harakatini boshqarish hamda yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlash bo‘yicha tashkiliy-huquqiy, tashkiliy-texnik tadbirlar va boshqaruv harakatlari majmui. Yo‘l harakatini tashkil etish sohasidagi o‘zini o‘zi boshqarishni tashkil etishning umumiy printsiplari to‘g‘risida qonun bilan vakolat berilgan mahalliy hokimiyat organlari shahar yo‘l qurilishi, transport ob‘ektlarini saqlash masalalari bilan shug‘ullanish infratuzilma, shuningdek, aholiga transport xizmatlarini ko‘rsatish va uning transport xizmatlarini tashkil etish uchun sharoit yaratish ko‘cha-yo‘l tarmoqlarining haddan tashqari yuklanishi natijasida yuzaga keladigan muammolarni hal qilish asosiy maqsad hisoblanadi. Shu bilan birga, kamdan-kam istisnolardan tashqari, ularda huquqiy, institutsional, moliyaviy, uslubiy, kadrlar resurslari mavjud.

Amaldagi qonunchilikni hisobga olgan holda, yo‘l harakati boshqaruvi faoliyatining vazifalari amalda boshqaruv darajalari o‘rtasida quyidagicha taqsimlanadi:

- a) boshqarma darajasida:
 - ✚ faoliyatini tartibga soluvchi yangi huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish transportni rejalashtirish, transport talabini boshqarish va harakatni boshqarish sohasida;
 - ✚ me‘yoriy hujjatlar, uslubiy tavsiyalar ishlab chiqish va mahalliy darajada transportni rejalashtirish, transportga bo‘lgan talabni boshqarish shuningdek harakatni

boshqarish sohasidagi rejalar va dasturlarni shakllantirish va amalga oshirish bo‘yicha yo‘riqnomalar;

✚ mahalliy davlat hokimiyati organlarining ushbu sohadagi faoliyatini ekspertiza, nazorat va nazorat qilish orqali davlat siyosati tamoyillariga muvofiqligini ta‘minlash;

b) mintaqaviy daraja:

✚ shahar hokimiyatlari o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlikni ta‘minlash va tartibga solish transportga bo‘lgan talabni boshqarish hamda harakatni tashkil etish bo‘yicha rejalar shuningdek dasturlarni ishlab chiqish shu bilan birga amalga oshirishda mintaqaning bir qismi bo‘lgan sub’ektlar;

✚ transportni boshqarish bo‘yicha aniq chora-tadbirlarni muvofiqlashtirish mahalliy hokimiyat organlari tomonidan amalga oshiriladigan talab va harakatni boshqarish, agar bu faoliyat mintaqaviy ahamiyatga ega bo‘lgan yo‘l tarmog‘iga ta‘sir qilsa;

v) mahalliy daraja:

✚ transport infratuzilmasini kompleks rivojlantirish dasturlarini va harakatni boshqarishning kompleks sxemalarini ishlab chiqish hududiy rejalashtirish hujjatlarining bir qismi sifatida ushbu sohadagi davlat siyosati tamoyillari asosida;

✚ qabul qilingan hududiy rejalashtirish va hududiy rejalashtirish hujjatlari asosida transportga bo‘lgan talabni boshqarish va transport harakatini tashkil etish chora-tadbirlari dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish.

Harakat xavfsizligi sohasida zamonaviy siyosatni amalga oshirish uchun quyidagi tamoyillardan foydalaniladi. Yo‘l tarmoqlarining imkoniyatlarini cheklangan, ammo talab yuqori bo‘lgan hayotiy resurs sifatida ko‘rib chiqish, uning etishmasligi transport tirbandligiga olib keladi. Hozirgi kunda ikki yo‘l bilan hal qilinadi – yoki ta‘minot darajasini oshirish (yo‘l tarmog‘ining o‘tkazish qobiliyatini oshirish), yoki talab darajasini pasaytirish (yo‘llarga kirishni cheklash yoki foydalanuvchi to‘lovlarini joriy etish). Shunday qilib, tirbandlik muammosini hal qilish Shahar transportini boshqarish tizimi tartibga solishga imkon beradigan usullarni tanlashdan iborat transport talabi, uning hajmi va tuzilishiga ta‘sir qiladi.

Mavjud tarmoqli kengligidan maksimal darajada foydalaning yo‘l tarmoqlari. Qabul qilingan qarorlarning murakkabligi, bu yo‘l harakati xavfsizligi sohasidagi faoliyatni shaharsozlik, yo‘l qurilishi, jamoat yo‘lovchi transportini rivojlantirish sohasidagi faoliyat bilan muvofiqlashtirishni anglatadi.

Rejalashtirishning uzluksizligi, rejalarining bajarilishini nazorat qilish va ularni tuzatish. Jahon tajribasi shuni ko‘rsatadiki, ushbu tamoyillarni quyidagi usullar bilan amalga oshirish mumkin:

✚ mavjud transport vositalari harakatini yaxshilash va Mavjud yo‘l tarmoqlarida harakatni tartibga solish usullari - harakatni boshqarishning an’anaviy

vositalaridan foydalangan holda amalga oshiriladi (masalan yo‘l belgilarini o‘rnatish, yo‘lni belgilash, svetoforni tartibga solish, bir tomonlama harakatni joriy etish va boshqalar);

✚ Ayrim turdagi avtotransport vositalarining yo‘l tarmoqlaridan foydalanishiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri va bilvosita cheklovlar (yo‘llarning haddan tashqari yuklangan hududlarda to‘xtab turish cheklovlari, doimiy yoki vaqtinchalik kirish taqiqlari, pullik va to‘xtash joyi);

✚ yo‘llardan foydalanuvchilarini axborot bilan ta‘minlash ixtisoslashtirilgan radiokanallar, Internet va uyali aloqa xizmatlari, elektron displeylar va boshqalar (haydovchilarni yo‘l tarmog‘ining holati, optimal marshrut, baxtsiz hodisalar, tirbandliklar va boshqalar to‘g‘risida xabardor qilish);

✚ shaxsiy avtomashinaning asosiy va ko‘pincha yagona raqobatchisi sifatida jamoat yo‘lovchi transportini rivojlantirish (yangi yo‘nalishlarni ochish, o‘tkazma markazlari va yo‘lovchi terminallarini qurish, yo‘l harakatida umumiy foydalanishga mo‘ljallangan yo‘lovchi tashish transportining ustuvorligini ta‘minlash, progressiv tarif siyosati, ko‘chadan tashqari transportning yangi turlarini rivojlantirish va boshqalar);

✚ shaharsozlik faoliyatida transport komponentini hisobga olgan holda (shaharsozlik yo‘li bilan transportga bo‘lgan talab darajasini pasaytirish, transport va hududning muvozanatli ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta‘minlash, aholi bandligi nuqtai nazaridan “o‘zini-o‘zi ta‘minlovchi” tumanlarni loyihalashtirish, aholi punktlarini majburiy rivojlantirish;

Yo‘l harakati, yo‘llarda transport vositalari va (yoki) piyodalar harakatini tartibga solish bo‘yicha yo‘qotishlarni kamaytirishga qaratilgan faoliyat sifatida. xavfsizlikni ta‘minlash sharti bilan tirbandliklarni kamaytirish ularning harakati davomida to‘sqinliksiz harakatlanishini ta‘minlash asosiy vazifalardan hisoblanadi.

Xulosa va takliflar.

Avtomobil yo‘llari, boshqa texnik tuzilmalar singari, atrof-muhitga tabiiy tizimlar parametrlarining o‘zgarishiga bevosita ta‘sir qiladi. Yo‘llardagi tirbandliklar va ishlatish uchun ekologik xavfsizlik nuqtai nazaridan eng muhim tarkibiy transport ifloslanishi, yerlarni olib tashlash va hududlarni ajratish muhim ahamiyatga ega. Ekologik xavfsizlik avtomobil yo‘llarini rivojlantirishga qaratilgan investitsiyalarning asosiy ko‘rsatkichlaridan biridir. Avtomobil yo‘lining ekologik xavfsizligi (uning ekologik jihatdan xavfsiz holati) avtomobil yo‘lining muhandislik inshootlari va konstruktsiyalari tomonidan shakllantirilgan yo‘llar atrofidagi hududlarning tabiiy muhitining minimal zararli ta‘sirini va ifloslanishini va ularning avtomobil transporti faoliyatiga ta‘sirini ta‘minlash qobiliyatini anglatadi. Avtomobil yo‘lining ekologik jihatdan qulay holati quyidagi ko‘rsatkichlar:

1. Avtomobil yo‘llari kuzatilayotgan tirbandliklar holati.

2. Yo‘l bo‘yidagi tabiiy muhitning ifloslanish darajasi.
3. Avtomobil yo‘lining texnik holatini avtomobil transportida zararli moddalar chiqarilishiga ta’siri.
4. hududiy va hududiy-transportni rejalashtirishni takomillashtirish.
5. ko‘cha-yo‘l tarmoqlarini rivojlantirish.
6. jamoat yo‘lovchi transportini modernizatsiya qilish;
7. avtoturargohni tashkil etish

Foydalanilgan adabiyotlar;

1. Туник Артемий Александрович Комплексная схема организации дорожного движения в Октябрьском сельском поселении Крыловского района 2018 Г.
2. Karimov I.A . Jahon moliyaviy inqirozi, O‘zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo‘llari va choralari. —T.: « O‘zbekiston», 2009.
3. O‘zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi. -T .: «Adolat», 1996.
4. Азизов К.Х., Дарабов М ., Сайфутдинова Р.А. Обеспечение безопасности движения на городских улицах. -Т : ТАДИ, 2009.
5. Азизов К.Х . Основы безопасности движения смещанных автомобильно-тракторных потоков. - Т.: «Фан», 2008.
6. Бабков В.Ф. Дорожные условия и безопасность движения: Учебник для вузов. -М : Транспорт, 1993.
7. Сильянов В.В. Транспортно-эксплуатационные качества автомобильных дорог и городских улиц: учебник для студ.высш.учеб. заведений. Сильянов В.В., Домке Е.Р. —М.: Академия, 2007.
8. М Ш Н 15-2007 Правила учета и анализ дорожнотранспортных происшествий на автомобильных дорогах. -Т: ГА К Узавтоюл, 2007.
9. Руни Элвих и др. Справочник по безопасности дорожного движения. Пер.с норв.под редакцией проф.В.В.Сильянова. -М .: М АДИ (ГТ У) 2001.
10. Чванов В.В. Сравнительный анализ международных статистических данных о дорожно-транспортных происшествиях. Сборник научных трудов М АДИ (ТУ) Проектирование автомобильных дорог. -М .: 2000.
11. Azizov K. X. Harakat xavfsizligini tashkil etish asoslari. -T .: «Yozuvchi», 2002.
12. Указания по обеспечению безопасности движения на автомобильных дорогах. МШ Н 25-2005 ГА К Узавтол. -Т .: 2007.
13. Автомобильные дороги: безопасность, экологические проблемы, экономика (Российско-Германский О ПМ Т)/ под ред. Луканина В.И., Ленте К.Х . —М.: Логос, 2002.
14. Поспелов П.И., Самодурова Т.В., Малофеев А.Г. и др. Основы автоматизированного проектирования автомобильных дорог (на базе программного комплекса БРЕДО), М АДИ (ГТУ). - М .: 2007.
15. Бозоров Б.И. Экологическая безопасность автотранспортных средств. -Т .: ТА Д И , 2005.
16. Avtotransport vositalari. Texnik ko‘rik. Nazorat usullari. O‘z DSt 1058-2004. -T .: O‘zstandart, 2004.
17. Avtotransport vositalari. Texnika holatiga xavfsizlik talablari. OzDo‘st 1057-2004. -T .: O‘zstandart, 2004.